

Eira Vanhanen-Haavisto
Jääsken Järvenkylästä
Mettä-Tuomaan -kylän evakko Elimäellä

Evakkona Elimäellä

Asetuttuamme sotien jälkeen Elimäelle karjalaiskylässämme Mettä-Tuomaassa elpyivät kaikki perinteiset tavat kuten virpominen. Ennen palmusunnuntaita alkoi pajuvarpujen etsintä hiihtäen metsänreunoista ja virpomavitsojen koristelu. Ei ollut aluksi edes karamellipapereita vaan kreppipaperista tehtiin rusetteja, Sitten aikaisin palmusunnuntain aamuna kiertämään joukolla naapureita ja virpomaan kaikki: "Virvon varvon tuoreeks´terveeks´ tulevaks´vuuveks ja Tuomaan päiväks´. Täss´on vissat siul´, tulevan suntain palkka miul!"

Pääsiäispäivänä käytiin palkat noutamassa. Ei silloin lapsille rahaa annettu, vaan jotain hyvää, useimmiten kotitekoisia leivonnaisia. Parkkarille menimme aina jännityksellä, kun siellä tyttäret Maire ja Ritva olivat usein paistaneet jokaiselle omalla nimellä varustetun ison piparkakun. **Esko Suni** muisteli saaneensa Parkkarilta virpomapalkaksi kerran kanan.

Kesällä paloivat kylän yhteiset juhannuskokot **Laila, Jalmari** ja **Eeva Pyrhösen** kotipellon reunassa. Yhteisvoimin kerättiin risuja ja hakkuujätettä pellonreunaan ja aattoiltana pukeuduttiin parhaimpiimme, kun kokko poltettiin. Tarjoilut olivat nyyttikestien luontoinen tapahtuma. Sen kummempaa ohjelmaa ei tarvittu, yhdessäolo oli tärkeintä.

Vilkkat kerho- ja seuravuodet

Elämä tällä karjalaiskylällä oli varsin yhteisöllistä. Perunanistutukset ja -nostot tehtiin ensin hevospelillä. Porukalla istutettiin ja kuokilla syksyllä kaivettiin niin kauan kunnes tulivat perunanistutus- ja -kaivuukoneet. **Pekka Sajomaa** on kertonut, että vuonna 1949 sai kolme taloa hankituksi yhteisen Ferguson-traktorin ja puimakoneenkin monen mutkaisen vaiheen jälkeen. **Enokki Sikiö, Juho Komi** ja **Antti Komi** kiersivät sitten talosta taloon koneineen hoitamassa naapuriinkin työt ja kylän muu väki kulki mukana apuvoimina. Vaikka traktori pyöritti puimakonetta, oli työskentely hikistä hommaa. Yksi

syötti viljaa koneen nieluun, toinen mätti sitä hangolla syöttöpöydälle, kolmas vaihtoi säkkejä vuoroin kahteen jyväputkeen ja pari henkilöä oli siirtämässä koneen läpi kulkeneita olkia etäämmälle pois tieltä, sillä olkiletsoja ei alussa ollut. Lapset olivat vielä usein tallomassa olkikasan päällä niitä tiukemmalle, sillä oljet käytettiin talven mittaan karjan alustakuivikkeina.

Sunille tuli seuraava lähialueen traktori. Se oli Zetori-merkkinen ja sen myötä alkoi alueemme konevoima lisääntyä esim. viljan itsesitojalla. Siitä seurasi vähitellen peltojen laajamittainen salaojitus ja viljely taas tehostui. Hevosella ja sen jälkeen traktorilla oli tehty vuoron perään kaikkien heinät ja niitetty viljat ja puitu **Kallion** isännän maamoottorikäyttöisellä puimakoneella. Mummoni, minä ja muut lapset haravoimme käsipelillä karisteita, sillä kaikki korjattiin tarkasti talteen. Koulusta oli ns. ”perunankaivuloma”.

Muutenkin kaikenlainen kanssakäyminen naapureiden ja karjalaisten kesken oli vilkasta. Karjaseura kokoontui talvi-iltaisain parin viikon välein talosta taloon Mustilassa, Mommolassa ja kirkonkylällä, samoin Jääsken Marttojen ompeluseura kerran viikossa. Ne olivat mielenkiintoisia tapahtumia lapsellekin, sillä juttu kiertyi päivänpolttavista asioista sotamuistoihin, evakkomatkoihin ja elämään siellä ”koton olles”. Piirakka- ja pullakahvit juotiin aina, kun kahvia alkoi saada vapaasti 1954, jolloin korttiannoksista luovuttiin.

Niin kauan kuin Katri-mummo eli meillä, toistui usein sanat ”koton olles”. Kaikki tunsivat yhteenkuuluvuutta karjalaisuudestaan, yhteisestä kotipitäjästään ja elämänvaiheistaan. Samalla rakennettiin yhdessä uutta elämää tälle seudulle. Kaikille avoin, yhteinen joulujuhla nuorisoseuralalla ja iltamat näytelmiseen kuuluivat asiaan. Alina Strandén toimi Karjala-Seuran naistoimikunnan puheenjohtajana aktiivisesti juhlien järjestelytehtävissä aina Imatralle muuttoon asti. Isoja karjalaisten juhlia vietettiin Elimäen kirkossa ja kirkonkylällä kesäisin tuon tuosta. Niihin kokoonnuttiin pitäjittäin ja suvuittain tapaamaan esim. entisiä naapureita, jotka olivat asettuneet eri puolille maata. Muistan kuinka meilläkin pienen mökkimme lattiat olivat joskus niin tiheään yöpyjiä, että polku kiemurteli välissä puuseekäyntejä varten.

Kyläily oli vilkasta

Sukulaisissa vierailtiin vuosittain yleisillä kulkuneuvoilla pitkissäkin matkoissa. Muistiini on jäänyt elävästi myös matka Saloon, Jääsken naapurin Oran vanhan emännän hautajaisiin 1949, kun Porkkalaa edeltävällä asemalla junan ikkunoihin laitettiin pimentävät luukut ja vaunun sisälle sytytettiin valot. Ne poistettiin sitten heti seuraavalla asemalla, kun Neuvostoliitolle vuokrattu alue oli ohitettu.

Myös naapureiden kesken kanssakäyminen oli hyvin vilkasta. Mitä tahansa keittiön ruokatarvikkeita käytiin lainaamassa vuoron perään. Ei ollut hätää, vaikka ei kotona ollut tulitikkuja, suolaa tai hiivaa. Miltei poikkeuksetta naapuriin vietiin lämpimäisleipä tai sian teurastuksen aikaan laskettiin verta myös naapurille verilettuja varten.

Meillä lapsilla oli tapana käydä äidiltä kysymässä tarvittaisiinko hiivaa? Sitten saatiin pennoset kouraan ja lähdettiin neljän-viiden mukulan laumana talsimaan kohti Kyminlaakson Osuusliikettä. Hiivaa ostettiin iso paketti, sillä se oli meidän ”namiamme”, eihän mitään makeisia kaupassa silloin vielä ollut. Kotimatalla pysähdyttiin lepäämään ja nautiskelemaan sitä herkkua yleensä Paavolan kylällä ison veivikaivon luona suutari/suntio **Viljami Lehtisen** talon kohdalla olevan ison vaahteran juurella. Ensimmäisen lakritsipatukan ja tikkarin sain muistaakseni **Jenny**-tädiltä kesällä 1951 ja elämäni ainoan jäätelötikun olen syönyt kesällä 1952, kun pääsin ensi kertaa Korkeasaareen.

Tällaisella hiivaretkellä muistan ainoan kerran saaneeni epäasiallista kohtelua ja nimittelyä paikallisilta asukkailta, kun yksi varakas rouva sanoi myyjälle: ”Anna noille mustalaisen kakaroille ensin, että ihmisetkin saavat!” En muista muuta tapausta nuoruudestani, että meitä karjalaisia olisi halveksivasti kohdeltu paikallisten taholta. Kolmekymmentä vuotta myöhemmin asia kyllä tuli esiin pestootapahtuman teemaa valittaessa, kun ei karjalaisuus ollut kelvata pestooteemaksi. Lopulta emäntä **Soili Mannonen**, syntyperältään elimäkeläinen, mutta aviossa Koivistolta kotoisin olleen miehen kanssa, ehdotti nasevasti teemaksi ”Karjalaisuus keskuudessamme!” Se hyväksyttiin – vuosi oli 1977.

Puhdetöinä ommeltiin ja kudottiin

Kotona elämä painottui työn tekoon. Kesällä keskityttiin puutarhan perustamiseen, kivikoiden raivaamiseen ja pihan kunnostamiseen, kun kotipiha Jääskessä siinteli mielessä. Meille tilattiin puutarhasuunnitelma Marttaliitolta, konsulentti **Hilkka Kukkura**isen päiväyksellä ”Kausalassa 23.7.1948” ja toteutus näkyy vielä tänäkin päivänä.

Talvella mummo ja äiti kutoivat kankaita ja mattoja. Mummo oli tilannut Tainionkoskelta sisarensa **Maria Höglundin** vävyttä, puuseppä **Antti Tukiainen**ta, kangaspuut ja rukki oli tullut mukana Karjalasta, tosin pahoin vaurioituneena, mutta isä kunnosti sen käyttökuntoon. Hän teki myös kuusipuiset kokoon menevät, tuvan lattian ja katon tukipalikan välissä pyörivät luomapuut ja niin työskentely alkoi.

Puuvilla- ja muita kudontalankoja ei ollut ostaa. Pellavaa alettiin kohta viljellä kodin rinnepellossa. Se liotettiin nyhdön jälkeen pellolle levitetynä, kuivatettiin saunassa, loukutettiin ja lihdattiin kotona Marttojen lainalaitteilla. Sitten ne lähetettiin Tampereelle Tampellaan, josta tulivat valmiit langat tilauksen mukaan. Äiti kutoi Jääskén Kuitu Oy:n tunkiolta kerätyistä ja pestyistä silkkilangoista kauniit silkkiverhot, kullankeltaisin raidoin, mökin kamariin kaikkien ihailtavaksi. Langat olivat kulkeutuneet evakkolaatikoissa astioiden pehmikkeinä. Kun sitten saatiin jo puuvillalankaa 1950-luvun puolivälin jälkeen ostettua, äiti ja mummo laittoivat lakanakankaan loimen, joka kudottiin Tampellasta pellavilla vaihdetulla aivinalangalla.

”Jääskénmallisia” perunapiirakoita

Perunaa ja juurikasveja, kuten porkkanaa, lanttua ja nauristakin kasvatettiin kotitarpeiksi alusta asti, kun puutarha saatiin ammuttua ja raivattua kivistä ja tasattua viljelykuntoon. Martoilta saatiin lainaksi puristin, jolla juurikkaista puristettiin syksyllä sokerinen neste. Se keitettiin siirapiksi, jota käytettiin ruokien makeutukseen, kun sokerista oli puute.

Arkinen ruoka perustui paljolti ruisleipään, perunoihin, juurikkaisiin ja ryyneihin lisänä kananmunat ja kotona kasvatetun sian liha. Siitä tehtiin kastiketta eli soosia ja paistettiin pannulla ”tirrilihaksi” perunoiden päälle. Voissa paistettuja perunoita mummo kutsui ”ranskalaisiksi” perunoiksi, ja kun hän laittoi joukkoon vähän vehnä jauhoja ja maitoa, niistä tuli ”saksalaisia” perunoita. Siinä oli väliin mukana myös sipulia vaihtelua tuomassa. ”Jääskénmalliset” isot, pyöreät perunapiirakat kuuluivat lähes joka lauantaihin useammin kuin umpikuoriset ohraapiirakat. Pullaa leivottiin vain lauantaisin, jos jauhoja oli. Kahvin ja korvikkeen kanssakin nautittiin usein ruisleipää tai otrasta eli piimään ohra- ja vehnä jauhoista tehtyä leipää. Siat kävi kotona teurastamassa Laatokan evakko **Toivo Kokkonen** ja lihat säilöttiin suolaamalla ja savustamalla. Tytinää eli alatoopia keitettiin luisista lihoista, päistä ja muista teurasjämistä.

Maidosta saatiin merkittävä osa päivittäisestä ravinnosta juoman, voin ja piimän muodossa. Kun separaattorilla kuorittu kermamaito laitettiin kulhoihin kaapin päälle seisomaan ja piimittymään huoneen lämpöön, voin valmistuksen esivaiheessa, siitä tuli kovaa rahkapiimää. Päältä kuorittiin rasvaisin kerma voin kirnuamista varten ja jäännöskulhollinen leikattiin pystysuoraan terävällä veitsellä ”ruudukoksi”, joka paistettiin uunin jälkilämmössä kokkeliipiimäksi. Sitä syötiin jälkiruuaksi maidon ja välistä marjojen kanssa. Kokkeliipiimästä (nyk. rahkasta) leivottiin pullataikinaan lauantaisin myös rahkapiirakkaa. Kirnupiimä oli lisäksi tärkeä ruokajuoma ja peltotöihinkin sitä vietiin kannussa ravitsevaksi janojuomaksi.

Viisikymmenluvulla meiltäkin alettiin toimittaa maito Peippolaan Aaltosen meijeriin ja sieltä tilattiin, voi ja juusto valmiina kotikäyttöön sekä kuorittu maito vasikoille.

Tavaroiden taival

Mummo kertoi harmissaan, että oli ennen ensimmäistä evakkoonlähtöä koonnut kaikki kodin arvoesineet esim. hopeat maitotonkkiin ja appivanhemmilata saadun kamarin kattokruunut ja vienyt ne metsän kätkössä olleeseen vanhaan perunakuoppaan. Se oli naamioitu oksilla ja risuilla, mutta kun he menivät välirauhan jälkeen kaikki oli kaivettu ylös ja tyhjennetty.

Eino-Väinö sen sijaan oli laittanut evakkolaatikoihin mukaan sekä Helvar-sähköradion, että isolla paristolla ja pienellä akulla toimivan, torviradion. Viimemainittu oli koko karjalaiskylällämme tärkeä tiedotusväline, kun ei muuta ollut. Niinpä meille kokoontui aina uutisten, sanomalehtikatsausten, metsäradion ja lastentuntien aikaan naapurien asukkaita niin että istuimista tuli väliin pulaa. Eno sai

sieltä myös Viron lähetyksiä kuulumaan.

Monet tavarat olivat jääneet talvisodan jälkeen Köyliön evakkotalon kamariin ja ne kuljetettiin vasta mökin remontin jälkeen junateitse Elimäelle. Näin saapuivat ainakin vanhempieni Jääsken Suvenhauvoille, Viipurista Toropaisen huonekaluliikkeestä hankkimat kalusteet. Pakkauslaatikosta kaivettiin esille heidän häälahjoiksi saamansa hopeat, uushopeat, Arabian Luumu-koristeinen, 13-osainen mausteserviisi, ruusukuviainen pesuserviisi ja kahvikalusto. Joitakin astioita oli matkoilla rikkoontunut, mutta vauriot eivät olleet ratkaisevia, paljon oli säilynyt ehjänäkin.

Myös mummon piironki, keinutuoli, sivustavedettävä sänky, New home -ompelukone vuodelta 1899 sekä rukki ja kaksi kookasta, puista evakkolaatikkoa, joissa näkyy vielä evakkonumeromme (1849 HEI) olivat kauan kateissa ja eno löysi ne Heinolan asemalta viimeisellä etsintämatkallaan. Ne olivat pahoin vaurioituneita kosteassa ulkovarastossa. Piirongista oli poistettu takalaudat ja kaikki liinavaatteet viety, joten pyyhkeiden ja lakanoiden kutominen oli paikallaan.

Evakko aika päättyi vasta 60-luvulla

Koen, että evakko aika päättyi vasta kevätkesällä 1960, kun muutimme koko perhe vanhasta tuvasta uuteen tupaan. Se oli niin hohdokas hetki.

Mummo ja eno saivat oman huoneensa heti eteisaulan vierestä, isä ja äiti nukkuivat tuvassa ja minä peräkamarissa, sillä yläkerta oli vielä vinolaudoitusseinillä. Isä meni välillä kunnalle rakennustöihin ja jatkoi vasta seuraavana talvena "firapelinään" yläkerran viimeistelyä, jonne siirryimme nukkumaan vanhempieni kanssa omiin huoneisiimme vasta pari vuotta myöhemmin.

Taivaan Isälle kuuluu nöyrä kiitos kaikesta avusta ja johdattuksesta elämässämme. Vaikka olemme kotimme joutuneet kahdesti jättämään hävitettäväksi, olemme saaneet nyt asua rauhassa tässä kolmannessa kodissamme.

Faktat

Eira Vanhanen-Haavisto o.s. Vanhanen, s.1938

Äiti: Vanhanen o.s. Apunen, Inga Ilona s. 29.01.1918 Jääskessä k. 28.09.2008 Elimäellä

Isä: Vanhanen, Viljo Valtteri, s. 23.04.1912 Muolaassa/Äyräpää. k. 10.09.1992 Elimäellä

Mummo Katri Apunen o.s. Näveri s. 03.10.1881, k. 03.10.1968

Vaari Karl Johan (Kalle) Apunen s. 11.05.1870, k. 28.04.1933

Isoisä, Jääsken ensimmäinen poliisi Johan Apunen s. 23.02.1843, k. 08.03.1922

Isoäiti, Katri Apunen

Evakkoonlähtöaamu kesäkuussa 1944 sodan hävittämän talon tilalle rakennetun uuden talon edessä Inga, Viljo ja Eira Vanhanen, tausgalla itkee pikkuserkkuni Ritva Näveri

Ensimmäisenä kesänä Elimäellä 1947 alkoi kivien raivaus ja ampuminen. Työssä röttelöisen ulkorakennuksen takana Inga-äiti rautakankineen, eno-Väinö kotikärrineen (ei ne omatekoiset) ja minä Eira 9-vuotiaana kivenkeruussa.

Pääsiäisiloa 1948! Eine-serkku vasemmalla ja minä Eira oikealla olemme saaneet aikuisen Elvi-tädin seuraksemme hyppylaudalle portaiden viereen. Isä on saanut uuden komero-osan jo valmiiksi - tuvan hirsiseinä purretun osan alta näkyvissä.

Katri- mummon 70 vuotispäiviä vietettiin ennakkoon kesällä 1951 ja samalla oli takana kuvassa olevan asunnon remontin valmistumis-tupaantuliaiset.

Omenapuut ovat jo suuria 1950-luvun loppupuolella. Asumme vielä vanhassa tuvassa se on maalattu jo punamullalla. Saunassakin on uusi huopakato. Keväthankien harrastukseni oli viilettää ajokoiran vetämänä

Mummo Katri Apunen lempipaikallaan ison pihakiven edessä 1950-luvulla.

Pääsiäisvieraita 1950-luvun lopulla. Oikealta Meeri ja Ritva Näveri, Inga ja Eira Vanhanen, Katri Apunen, Tauno Näveri ja Viljo Vanhanen sekä Tutka-koiramme.

Nyt asumme jo uudessa tuvassa vuosi on 1962. Televisiota ei vielä ole. Uunin vieressä Väinö-eno, Katri-mummo, isä-Viljo ja äiti-Inga sekä Tutka-koira, jolta on leikattu kasvain.

Isä Viljon harrastus- ja työnurkkaus 1970-luvulla. Hänen ampumansa ensimmäisen lapasarvisen hirven pää sekä Elimäen kunnan- ja metsästäjä- liiton- yms. viirejä ja joulukorttiripustus.